

Iturria: *Artzai mutilla (El Zagal)*, Pedro M. Otaño. J.F. López, 1900.

Klasikoen Gordailuan:

<http://klasikoak.armiarma.com/idazlanak/O/OtanoArtzai.htm>

ARTZAI MUTILLA

Pedro Mari Otaño

Klasikoen Gordailuak egindako lanak oro dominio publikokoak dira, eta, Jabego Intelektualaren Legearen arabera jatorrizko idazlanak bestelako eskubiderik ez baleuka, nahi bezala erreproduzi daitezke.

ARTZAI MUTILLA

(El zagal)

**OPERA
EGINTZA IRUTAN**

**ÓPERA BASCONGADA
EN TRES ACTOS**

Letra de Pedro M. Otaño
Música de Félix Ortiz y San Pelayo

VERGARA
Imp. y Encuad. de J.F. López
1900

Iruditegiak aurkestatzen ditu, itsas-ondoko Kantauri-mendiak.

IRUDIGILLEAK / EGINTZALLEAK

ARTZAI MUTILLA: (Patxiko) D. Francisco Argote.

PERU: (Patxikoren aita) D. Matías Echeberría.

IÑAZIO: (etxe-jauna) D. Luis Labadens.

ARTZAI NESKATILLA: (Maritxu) Srta. Matilde Isasi.

ANDRE JOSEPA: (Maritxuren ama) Sra. de Mirabel.

Baserritar erromeritarrak dira Laurak-bateko Euskal kantaridiak eta damatxuak euskaldun eta euskaldunaren alabak.

LENENGO LAUKIA EDO EGINTZA

LENENGO IRUDIA

Patxiko bakarrik

*Iruditegia dago illunpean, eta asiko da argitzen, eguna baletorke bezela.
Agertzen da Patxiko, aitx baten gañean eserita, eskuakiñ buruari elduaz,
guztiz pentsati; eta, eguna zabalitzen dijoan bitartean, orkestrak jotzen du prelu-
dio edo astelen bat.*

PATXIKO:

Euskal lurreko mendi alaiak
Ta zeru argiz betea,
Zer triste zauten ezkutatzean
Nere Maritxu maitea!
Zu gabetanik eziñ liteke,
Iñon pozik izatea,
Biyotz nereko ume kutuna,
Arren, agertu zaitea
Zeru gañetik lurreratu dan
Aingeru ego-txuriya,
Jaungoiko onak munduagatik
Egindako mirariya.
Arriturikan ixiltzen dira
Birigarro ta xoxuak,
Eta kolkotik irten nai luke,
Ai, nere biyotz gaxuak!
Begiramina ipiñitzean
Begi eder oietara,
Ta iristean doñu gozozko
Itzak belarrietara,
Sinistutzen da zerutik jatxi
Dala mundu onetara...
Bat amoriyoz nol'ez erori

Auspez bere oñetara!
Eguzkia badator
Zeru urdiñean,
Argia banatuaz
Mendien gañean;
Odoi beltz itsusirik
Ez dabill aidean...
Zer poza senti deran
Nere barrunbean!
Maritxuk neri atzo
Illunabarrean
Esan ziran: Bigar goiz
Itxozu larrean...
Ardien bat galdu ez
Bazaio birean...
A...! Orra non datorren
Bide txigorrean...!
Beeka datoz ardi
Txintxoak aurretik,
Aditzera emanaz
Maritxurengatik
Nere biyotzak irten
Nai dit barrunbetik,
Jesus, au zoramena!
Non nagon ez dakit!

*(Zutitzen da, Maritxu datorren
mendi egalera begiratuaz.)*

Maritxu!! (*ojuka*)
Nere lastana!

BIGARREN IRUDIA

Patxiko eta Maritxu

MARITXU:

Emen nator
Zuregana! (*Basotik irtenaz*)

PATXIKO:

Ai! zenbat luzatu dezun!
Kezka aundian neukazun...
Zer gertatu ote zaizun:

MARITXU:

Jakin zazu, gaur goizean,
Itsasoaren ertzean,
Eguzkia agertzean,
Zu ikusteko pozez netorren
Nere ardien atzean;
Ta arkitu naiz trantzean,
Muñopeko arkaitzean,
Ardi bat amildutzean.
Estutasunean ala,
Ardiaganuntz noala,
Zer egin eztakidala;
Seme-nagusi Etxegoikoak
Lagundu dit bereala;
Eskerrak izandu dala
Iñazio aiñ leiala,
Jaunak saritu dezala!

PATXIKO:

Zure ezpaiñtxo txukunetako
Itz maitatiak entzunik,
Etzait iduri Aingeruen bat
Barrenen ez daukazunik;
Besterik eziñ izan liteke
Nik ainbeste nai dizunik.
Bañan kiskaltzen nago, Maritxu,
Arren!! eskatzen dizut nik,
Ez dezazula berriz aitatu
Iñazioren izenik.

MARITXU:

Nere Patxiko, nola daukazu
Barrena kezka beteak?
Izanik zure amorioa,
Ni lotzen nauan katea?
O!! zer samiña dan neretzako
Zuk orla itzegitea!

Nere biotzak ez du merezi
Miñ garratz au ematea.

PATXIKO:

Eskerrik asko, nere Maritxu,
Barka zaidazu beinguan;
Ez nekien zer esaten nizun,
Naspillatua nenguan;
Zure itz mintsu maitagarriak
Sartutzen naute zeruan,
Urrezko arpak amorioa
Kantatzen duten lekuan,
Iduritzen zait antxen nagola
Aingerutxuen onduan.

PATXIKO eta MARITXU:

Jauregi eder gain-gañoan,
Zauten aur bedenkatuak,
Adi itzatzute gure promesak,
Eres° eta botuak;
Ona emen bi biotz, libreak,
Pozez alkarganatuak
Amorioroko kate santuak
Beti-betiko lotuak.

PATXIKO:

Maritxu nerea!

MARITXU:

Betiko zurea!

*(Agertzen da Iñazio baso tartetik,
eta ezer ikusi ezpalu bezela inguratzen da.)*

IRUGARREN IRUDIA

Patxiko, Maritxu eta Iñazio

IÑAZIO:

Egunon, gala° gazteak.

PATXIKO eta MARITXU:

Ala izan bedi zuretzat.

IÑAZIO:

Ai, zer goiz giro alai dagon,
Alkar maite dutenentzat!...

PATXIKO: (*Murru samar*)

Alaxen iduritzen zat.

IÑAZIO:

Zeru urdiña senti du beti
Pozkidaz dagon galaiak
Bañan anima triste daukanak,
Ikusten ditu odaiak.

MARITXU:

Miñen bat sendi al dezu?

IÑAZIO:

Zuek sendatu zenezateke,
Bañan beldur naiz...

PATXIKO:

Itxozu!
Igartzen dizut zer gaitz daukazu,
Ta nere bizia bertan,
Emango nuke, zuk ez dezazu
Penarik izan ezertan;
Baña, Iñazio, baldin bazatoz
Amorioaren eske,
Ori nik eziñ utzi neizuke,
Etsiya egon zintezke.

IÑAZIO:

Bear ez deran gauza eskaintzen
Guztiz leialak zerate,
Zure itz *prestu* gezurrezkoak
Biotza lertu dirate...
Agur, Patxiko, agur, Maritxu,
Urrengo aldi bat arte.

(*Badijoa ixilka esana?;*)

Etxe ta lurren jabea ni naiz,
Agindu nezakeana,
Patxiko utzi eta Maritxu
Etorriko da nigana,
Jakingo dute bestela zein dan
Zabelaingo etxe-jauna.

MARITXU:

Zer ote zaio gertatzen?

PATXIKO:

Ez al diozu igartzen?

MARITXU:

Nik zer jakingo det bada?

PATXIKO:

Ala askoz ohea da!...
Atoz, Maritxu, atoz,
Goazen artaldera,
Igo gaitezen goiko
Barruti aldera.

(*Agertzen da Peru, eskuan saskitxo batekin,
eta gero Josepa.*)

LAUGARREN IRUDIA

Patxiko, Maritxu, Peru eta Josepa

PERU:

Gosaldutzeko garaia da ta
Ez da agiri, non ote da?
Anbat ardiyak joango zitzaizkan,
Goiko barruti aldera.
Nekatutzen naiz. O Jaungoikoa!
Orra zer dan gizon zarra!
Gazte denboran izandu zana
Erbia beziñ azkarra!

JOSEPA: (*sartuaz*)

Egunon, Peru, egunon...

PERU:

Egunon, andre Josepa.

JOSEPA:

Zarrak aldapa igarotzeko
Bero gogorra da au, Peru,
Bañan zer egingo degu!

Gure gazteak, zer jango dute
Ekartzen ez badiegu?
Onak dira ta merezi dute,
Poz orixen badaukagu.

PERU:

Pobre izanik, aberastasun
Aundiaz dauzkagu biyok,
Seme-alaba obeagoak
Ez lizake izan inork.
Ai, zer biduna egingo luteken
Maritxuk eta Patxikok!

JOSEPA:

Amaika aldiz neroni ere
Burruratu zait orixen,

PERU:

Deitzera noa, ia ojurik
Ote diraten aditzen.
Patxikooo! Patxikooo! (*ojuka*)

PATXIKO:

Eup! Banator.

(Iristen da Patxiko.)

PERU:

Esazu, seme: non ziñan?

PATXIKO:

Ardiyak larratutzen
Goiko barrutian.

JOSEPA:

Eta Maritxu nerean?

PATXIKO:

An zebillen artaldean
Beste mendi egalean;
Laister degu emen bean.

MARITXU: (*sartua?*)

Nere ama gaisoa
Mendi ontaraño?
Asko nai dirazu ta
Kontentu naiz, baño;

Ez dezazula artu
Orrenbeste neke,
Puska leorrarekin
Errez pasa naike.

JOSEPA:

Nere alaba ona
Ez badet maitatzen...

PERU:

Tira, tira, jan zagun,
Guztiyok ementxen,
Urda° azpiko au, ta
Arto bero auxen.

*(Esertzen dira lurrean eta, saskitxotik
gosaria ateraririk, asten dira jaten.)*

JOSEPA:

Karatxe! Au gosari
Bekaña da, Peru!

PERU:

Pake ta maitasunak,
Dena gozatzen du.

PATXIKO:

Onen guraso onak,
Nola izan gerra?

MARITXU:

Auxen da egiazko
Bizitza ederra.
Jauregietan bizi
Diran aur gaxuak,
Noizik bein ikusirik
Beren gurasuak,
Aberats izan arren
Oztasun aundiyan;
Nik ait'amen onduan
Naigo det, mendiyen.

PERU:

Iztun zaude, Maritxu!...

MARITXU:

Nola ez iztundu
 Pozkida aundigorik,
 Mundu onek, nun du?
 Zu zera ontasunez
 Betetako aita,
 Nere amatxo berriz
 Aingerua baita.

JOSEPA:

Nola ez maite izan
 Erotutzeraño!

PERU:

Doñu gozoagorik
 Maritxuna baño,
 Mendi oiek ez dute
 Entzun egundaño.

MARITXU:

Onegiak zerate
 Ta, orregatikan
 Ez det txarrera artzen
 Zuen esanikan.

PATXIKO:

Gauza batek bakarrik
 Nauka, oso triste...

DENAK:

Zerk? (*alkartzen dira*)

PATXIKO:

Aditutakoan
 Arritu zaitzte.
 Ingurumari ontan
 Zabaldu da otsa...
 Aitatze utsak ere
 Ematen dit lotsa!
 Lendabizi sarturik
 Fueruak lurpera,
 Gañera galerazi
 Nai dute euskera.

PERU:

Etzatela orlako
 Asmorik artu!

MARITXU eta JOSEPA:

Ori eziñ liteke
 Iñola gertatu.

PATXIKO:

Zertako da egiya
 Gezurtzat artzea?
 Madrildarrak nai dute
 Izkuntz au galtzea.

PERU:

Ez digute eman nai
 Buruspide txarra,
 Bagenduke bezela
 Guk aien bearra!
 Ez degu besterik nai,
 Gerena bakarra:
 Gure izkuntza eta
 Gure Lege Zarra.

PATXIKO:

Nola erlaundi tzarra sartzen dan
 Erladi txintxo batean,
 Ta loikeria alkar garbiro
 Maite dutenen artean;
 Oro kukua txantxangorriak
 Beretzat daukan kaban,
 Ala sartzen da Gobiernoa
 Gure sort-erri garbian
 Begiramenik batere gabe,
 Gure sentimentuari,
 Eskubidea ta arrazoia
 Kenduaz mendekoari;
 Baña egunen bat etorri leike,
 Nola len sarrazintarrak,
 Iberiaren jabe egingo
 Dirana atzerritarrak.
 Orduan ondo ikusiko da,

Nor geraden euskaldunak,
 Ta gaztelauak jakingo dute,
 Zein diran beren lagunak.
 Gure aitonen gisara joango
 Giñake laister aruntza,
 Adiskideai eramatera,
 Premia duten laguntza,
 Golde ta aitzur, eskuareta
 Laiak utzirikan bertan,
 Arerioa purrakatzera,
 Gaztelako zelaietan.
 Eta ausardi altsuenakiñ,
 Ondarrabi baten gisan,
 Mintza gintezke, ta ez liteke,
 Zeñek ukaturik izan;
 Guadalete bat gertatu arren,
 Nork begiratzen ez diro,
 Nola oraindik tente dagoan
 Lekobideren Erniyo.

PERU:

Orixen da jangaña
 Bazkal bukatzeko!

MARITXU:

Iaioa zaude, Patxiko.

JOSEPA:

Beti goititutzen da
 Euskalduna bero,
 Gure Lege santua
 Ikutu ezkeru.

PERU:

Ordua da joateko
 Ardien ondora,
 Bateren bat amildu
 Ezteiñ, itsasora.
 Bi zarrok geldi-geldi
 Baserri aldera
 Joan da otzak zuen zai
 An egongo gera.
 Bigar arte, Maritxu;

Patxiko, aurki arte.

JOSEPA:

Bigar arte, Patxiko;
 Maritxu, aurki arte.

PERU eta MARITXU:

Jainkoarekin zuazte.

(Gelditzen dira ait'amak nondik dijoazen begira.)

PATXIKO:

Amoriotan gabiltzanikan
 Ez dakite nere ustean...

MARITXU:

Ai, ura lotsa neukan nik biyak
 Alkarrekiñ ikustean!

PATXIKO:

Zergatik? Izan bedi,
 Mundua jakintzu,
 Zenbat maitatzen deran
 Nik nere Maritxu;
 Zeruak eta lurra
 Jakiñ dezatela,
 Maritxu gabe ezin
 Bizi nitekela.
 Bakarrik zuregandik
 Joango nitzakela,
 Jakiñik Lege Zarrak,
 Premia dubela.

MARITXU:

Nola? Joango ziñake,
 Beraz ni utzita?

PATXIKO:

Etziñuket utziko,
 Ez leikena baita.
 Eramango zinduket,
 Alako trantzean,
 Emen (*joaz*) ondo gordeta,
 Nere biotzean.
 Bañan Lekobideren

Alabaren gisan,
Emakume euskaldunak
Bear luke izan;
Lartaun-en emaztegai,
Onintza ederrak,
Azkonak zorrotzutzen
Laguntzen zion berak;
Ta ala berean guk
Bear degu egiñ,
Euskal-erri maitea
Libre izan dediñ.

MARITXU:

Nere buruak diyo
Dezula arrazoi,
Bañan biyotzak mindu
Ta esaten dit, oi!

PATXIKO:

Zure biotz gaxuak
Zer diyo, Maritxu?

MARITXU:

Maitatu zaitzadala
Leial eta itxu.
Mundu onetan ez da
Amoriorikan,
Nik zuganako deran
Ainbestekorikan.
Sentitu lezateke
Aundiago dana,
Aingerutxuak beren
Sortzalleagana.

PATXIKO:

Orlaxen ikusi nai
Zaitut nik, orlaxen,
Menditar onradua
Biotzez maitatzen;
Ardia beziñ maltsu
Oi dana pakean,
Baña legoi biurtzen
Dana, gerratean.

Goazen, Maritxu, goazen,
Goiko barrutira,
Artaldeak larrean
Dabiltzan tokira.
Ta nola aurki biyok
Banatuko geran,
Gaur alkar ikustea
Ez dago guregan.
Bigar erromeriya
Erdoiztan nola dan,
Joan zaitez eta biyok
Batuko gera an,
Oraiñ, agur, Maritxu.

MARITXU:

Ariyo, Patxiko,
Sinisten det aztuta
Ez nazula utziko.

(Joaten dira alde banatatik.)

BOSTGARREN IRUDIA

(Aztaltzen da Iñazio zoko batetik.)

IÑAZIO:

Aberatsa izanik
Bizi naiz pobre,
Zertako det dirua
Maitasuna gabe?
Geiago det nai
Etxe ta lurra baño,
Maritxuren «bai»
Naiz etxe-jauna,
Ta nerea da aitak
Utzi zirana.
Zer ontasunak!
Artzai neskatiñ batek

Nai ez ditunak! (*Biz*)
 Lur oien jabe!
 Zertarako nai ditut
 Maritxu gabe?
 Orren ederra!
 Zergatikan etorri
 Ziñan lurrera,
 Nago inbiriz,
 Artzai mutiko baten
 Suerte aundiz. (*Biz*)
 (*Birpizturik.*)

Bañan, zertan estutu,
 Oinbesteraño?
 Nik geiago nezake
 Patxikok baño,
 Aiñ da pobria!
 Eta aundi naia da
 Emakumia,
 Beragatikan,
 Ez nuke galdu bear
 Esperantzikan,
 Egiten dit gaitz!
 Maritxu ikustera
 Joan bear det maiz,
 Eta nerearekiñ
 Aterako naiz...
 Zer da bull'ori?

*(Baserritar saill bat dijoa pasatzen
 Erdoizta aldera, bigarko erromerira.)*

SEIGARREN IRUDIA

JENDEAK:

Egunon, etxe-jauna.

IÑAZIO:

Egunon, jende ona.

BATEK:

Nola orren bakar, jauna?

IÑAZIO:

Bakarti da anima
 Penatzen daguana.

SALLEKO BESTE BATEK:

Ez dedilla estutu;
 Eran beza «gora» (*zatua eskeñiaz*)
 Eta dijoazela
 Penak itsasora.

(Eraten du gogoz)

DENAK:

Orlaxen, bejondaiola.

IÑAZIO:

Jakin nai nuke iñork
 Esan oteizuten,
 Nola danok Madrildar
 Egiñ nai gaituzten...

DENAK:

Ja! Ja! Ja, nagusiya,
 Ori jostaketa!...

IÑAZIO:

Ez dago jostaketik,
 Egia da eta.

BATEK:

On Iñazio, betor
 Bere etxeraño.
 Guk pozik lagunduko
 Diogu araño.
 Gero zerbait arturik
 Iturrioz-ko bentan,
 Egun sentian egon
 Nai degu Erdoiztan.

IÑAZIO:

Guazen bada, gazteak,
 Nai dezutenean;
 Ardiak bildu dira
 Borda aldamentean,
 Beren orrotxoakiñ

Aditzera emanaz
Ez dutela larrean
Gelditu nai gauaz....

DENAK:

Goazen, goazen
Erdoiztara,
Jolastera ta
Dantzara
Alkartutzea
Ta jostatzea,
Lengo oitura zarra da.
Nekazari ta
Artzaiak,
Guztiok gera
Anaiak,
Emaztekiyak
Ta gizakiyak
Paketsu eta alaiak.
Gure izkuntza
Maitean,
Beti mintzatu
Gaitean,
Mendi gañetan
Ta zelaietan
Bizi geran bitartean.
Galerazi nai
Duanik
Etortzen bada
Iñundik,
Lekobideren
Arraza emen
Zutituko da oraindik;
Etsai zitalak
Gudikan,
Sortzen badu
Iñondikan,
Jakiñ dezala,
Izan ez dala,
Katibu euskaldunikan.

BIGARREN LAUKIA

*Iruditegiak aurkestatzen du Erdoiztako ermita, eta urrutitxoan itsasoa.
Irteten dira neskatx ta mutill baserritarrek kapillatik eta ermitako zumar-
di edo belazean ikusten dira erroskilla eta pontxe saltzalleak.
Orkestatx mendi soñu bat jotzen duan bitartean, itzegiten dute aiek elka-
rren artean.*

JENDEDI BATEAN:

— Giro ederra dago,
— Egualdi bikaña
— Jende asko bilduka
— Sekulon ez aña
— Alaitasun onetan
Egun bat Erniyon
Bañan obea eziñ
Arki leike iñon,
— Mutillak kantatzera
Eta dantzara «rrau»
Galdutzen utzi gabe;
Denbora eder au.
Aldarte txarrak noiznai,
Jardun gabe eske,
Guk nai baño lenago
Etorri litezke.

DENAK:

Dantzara denok, dantzara!

*Orkestatx jotzen du fandango bat,
eta zarrak korro egiten diote dantzari gazteai.
Oñtan agertzen dira, ermitaren ondoan,
Maritxu eta Patxiko, eta esaten dute.*

PATXIKO:

On Iñaziok, zer zion?

MARITXU:

Len esan dizut: ezer ez.

PATXIKO:

Aitor zaidazu mesedez...

MARITXU:

Utsa, ta entzun nai ez niyon.

PATXIKO:

Bañan utzakeriya, zer zan?

MARITXU:

Ez dit ezertxore esan,
Kaikukeriyak besterik;
Erotu dala uste det nik.

PATXIKO:

Bañan, zer ziyon azkenik?

MARITXU:

Erokeriyak bakarrik.

PATXIKO:

Maritxu, lengo maitetasuna,
Beldur naiz ote dan joana...
Arrazoi dezu: ni pobrea naiz,
Iñazio, etxe-jauna.

MARITXU:

Ez dezazula gisa orretan
Nere biotza puskatu;
Mundu onetan zu besterikan
Nik ez nezake maitatu.

(Itz-mozten ditu sailleko batek.)

SAILLEKO BATEK:

Ea, Patxiko eta Maritxu
Erten zaitezte plazara.

DENAK:

Bai, egia da alai gaitezen,
Ta guazen denok dantzara.
Gure Jainkoak eman deiola
Euskerari osasuna,
Ernio mendin beti izan dediñ
Pake ta alkartasuna.

(Berriztutzen da dantza, eta au bukatzean:)

IÑAZIO:

Gure oitura onak
Nai dizkigute ill,

Etsai dollorra oso
Arroturik dabill.
Zer du gorrotatzeko
Orla guregana?
Besteren ontasuna,
Eziñ eramana!
Bañan gure aitonen
Illobak bagera,
Eziñ utzi gentzake
Galdutzen euskera.
Guztiok biyotzetik
Eman zagon itza
Zutik idukitzeko
Euskaldun aritza.
Orain, zar eta gazte,
Anai eta lagun,
Euskal-Kantzoa denok
Kantatu dezagun.

EUSKAL-KANTZOA

DENAK:

Betoz gure fueroak
Legez ta pakean,
Ez degu gerrarik nai
Anaien artean;
Bañan etsaia sartzen
Bada *lur maitean*
Guazen Laubururekin
Gu Laurak batean.

BUKAERA

IRUGARREN EGINTZA

Iruditegiak aurkezatzen du aurrenengo egintzaren lenengo laukiko toki bera.

Peruk eta Andra Josepak, gosari-mokaru bat beren saskitxoetatik aterarik, prestatzen duten bitartean, Patxiko eta Maritxu dabiliz, zokondian ageri dan itsasalderontz begira.

LENENGO IRUDIA

MARITXU:

Zer itsaso ederra!

Zer aunditasuna!

PATXIKO:

Nere biotzak zuri
Dizun maitasuna
Da, ori dena baño
Askoz aundiago,
Ta bagak purrakatzen
Dira gogorrago,
Urditza ortan baño
Nere barrenean,
Inazio burura
Datorkidanean.

MARITXU:

Bañan barka zaiazu!
Izazu erruki!
Berdiñ etzenezake
Kezkarik iduki,
Jakiñik ez naizela
Zu gabe biziko.
Ori baño geiago,
Zer naizu, Patxiko?

PATXIKO:

Egiya da, ez det nai
Orixen besterik.

MARITXU:

Orduan, zertarako
Izan gorrotorik
Gazte bati, ez badu
Egiñ beste gaitzik,
Bera nai ez duben bat
Maitatzea baizik?

PATXIKO:

Asko dezu, ala da, *(gozokiro)*
Nere aur kutuna!
Nol'ez da limurtuko
Aditzen dizuna?
Entzunik zure doñu
Erotzen naubena,
Nere borondatea
Zurea da dena.

*(Maritxuk eta Patxikuk izketa au dankaten bitartean,
Peru eta Andra Josepa mintzatzen dira onela:)*

A. JOSEPA:

Bakarrik uzten gaitu
Gazteen ezkontzak
Gu biyon sukaldeak,
Aurki, ai! zer otzak!
Ta Inaziok dauka
Ain biyotz gogorra,
Jakiñ ta ere ezin
Sinistu det, orra.
Bere aita prestu, ta
Ona ikusirik,
Sortu zezakeala
Orlako pizirik.

PERU:

Gauden lasai. Gazteak
Bizi bitez ditxan
Eta gu ere gaizki
Ez gintezke izan.
Inaziok beregan

Daukan gorrotua,
Ez da arritzekoa,
Ain dago lotua!
Zergatikan bizi dan
Itxutasunean;
Bañan sendatuko da
Noizbait azkenean,
Konturatuko dala
Dudik jartzen ez det,
Jakiñik ez dubela
Kulpik berak bestek.

A. JOSEPA:

Baliteke; tira, as^o
Gaitean gosaltzen.

DENAK:

Guazen, bada, guazen.

*(Esertzzen dira eta, jaten astearekin bat,
azaltzen da Iñazio txit triste.)*

BIGARREN IRUDIA**IÑAZIO:**

Zer erabaki ote dezuten,
Jakiñ nai det oraingoan...

PATXIKO eta MARITXU: *(Zutitzen dira, elkarri gerritik elduaz
eta Iñaziori arpegi emanaz.)*

Elkar maitatzen jarraitutzea,
Betiko amorioan.
Bide gabeko zatitzeari
Ta oñazeai eutsiaz
Maitasun garbi azken gabea,
Zeruai adieraziaz.
Beti maitatzen, o, zoramena!
Zertako bizi bestela?

(Elkarri kantatuaz.)

Maite gozoa, miñ-azgarria,

Ez niteke zu gabetu;
Beti-betiko zuretzako naiz
Egiteizut juramentu.
Jakin bezate zeru ta lurrak,
Zer dan biyotz euskalduna,
Nola maitatzen duben zeruak,
Ematen diyon laguna!
(Adi ezazu, nere Maritxu.
(Adi ezazu, nere Patxiko.
Ez da miseri ta penik
Zureganako amorioa
Neri kenduko diranik.

(Bitarte ontan diyo Iñazjok:)

Nik eztakit zer gertatzen zaidan,
Gorrotos eta mirariz;
Ain dira onak, merezi dute
Nai izatea milla aldiz.
Aitortutzen det dirala prestu,
Leial, onradu, nobliak;
Erdoiztak ezin eska litzake.
Seme-alaba obiak.
Ori jakiñik, asko alditan
Nik nai nituzke saritu;
Bañan anima minberatuak
Ezin du geigo sufritu,
Ta eskatzen dit, aserreturik,
Ez dezadala barkatu;
Aingeru orrek egin dizkiran
Gaitzak biaizkit pagatu.

(Denbora berean, Peruk eta Andra Josepak.)

PERU eta A. JOSEPA:

Biyak maitatzen badute alkar,
Ikusitzen dezu nola!
Zure txarkeri zitalagatik
Guri zer digu ajola?
Jakiñ biazu emen bakarrik
Ez dala jaten ogiya,
Beste lekutan ere Jainkoak
Azaltzen du eguzkiya.

Zabiltza beti, o etxe-jauna!
 Prestu, al dezun geiena,
 Eta zerorrek izango dezu
 Mesererik aundiya.
 Denok ibilli gintezke ondo
 Ori egingo bazendu,
 Ta zuganako griña leiala
 Iñork ez leiguke kendu;
 Begiramena, opakizuna,
 Ezkerra ta aitormena;
 Zuk igaroko zenduke emen
 Bizimodurik onena.

IÑAZIO:

Zertan gelditutzen gera?

PATXIKO:

Zertan? Oraindik zatoz
 Ori galdetzera?
 Elkar maitatzen, beti,
 Emen eta non nai.

MARITXU:

Maitatzen beti, bai.
(Iñaziori begira)

IÑAZIO:

Jaunak nai dezala, ez
 Damutzea biyai...

DENAK: *(Iñaziori)*

Beste gizamodu bat
 Zan etxe-jaun zarra,
 Etzera zu etorri
 Oñordeko txarra!
 Agur, ez dizugu nai
 Zere lurrik kendu,
 Jaungoikoak eguna
 Nonnai zabaltzen du.

IÑAZIO: *(nola dijoazen begira)*

Agur, denak, agur.

*(Iñazio geldituzen da txit beregandua,
 eta ernatzen du, inguratzen datorren
 itari talde baten oiartzunak.)*

*(Itariak sartzen dira,
 beren itaiak bizkarrean dituztela, kantari, onela:)*

KANTARIAK:

Bizi bitez, Kantauri,
 Mendi burni-dunak
 Eta Iturriotz-ko
 Egal kutunak,
 Jaungoikoak guretzat
 Eman zizkigunak;
 Emen aginterikan
 Ez du erdaldunak.
 Maite ditugunak
 Gera euskaldunak
 Baletozke egunak
 Izan beagunak
 Lanean bezelaxe
 Gerran lagunak.

IÑAZIO:

Gazte adiskideak,
 Gañean da gerra,
 Zergatik fuero gabe
 Gelditu gera;
 Oitura onak eta
 Izkuntza ederra,
 Denak kendu ta jarri
 Nai dute erdera.
 Arrotzen sarrera
 Lartaun-en lurrera,
 Arrazoia bera
 Botarik lurpera!
 Bizi bedi Lauburu,
 Goazen aurrera!

DENAK:

Zer esaten diguzu?

IÑAZIO:

Egiya bakarrik.
Zertako da biziya
Ez bada onrarik?
Zertarako baliyo
Degu euskaldunak,
Izkuntza ere kentzen
Badigute, Jaunak?...

PERU: (*sartuaz*)

Etzazutela gerrara deitu,
Ez asi jende eskean,
Jakiñ artean garailariak
Gero irten gintezkean.
Zarra nago ta ez det beldurrik
Ikaratitzat artzeko;
Badakizute nere denbora
Joan zala gerran sartzeko.
Argatik diot, gazte maiteak,
Garaia datorrenean,
Lege zarrari zutik eustera
Zuazte ordu onean,
Bañan aurretik al dan guztiya,
Pakean saia gaitean,
Itzaldu zaigun izar ederra
Argitu ote leikean.
Ebrotik aruntz bizitzen diran
Iberiako lagunak,
Gure anaiak dirade, eta
Pakea zor diegunak.
Gu bezelaxen oñazepean
Arkitzen diran jendeak,
Denok ekarri gaitu ontara
Gobernu lotsik gabeak.
Agintaritzat auta ditzagun,
Zuzenago ta obeak;
Adi dezagun alkar pakean,
Ta betoz lengo legeak.
Euskal mendiak oiartzutean

Berriz fueroen kantua,
Ezetu eta ostotuko da
Gure arbola santua.

DENAK:

Peruk arrazoi ematen digu;
Anaiak burrukatzea
Bañan obe da, al baldin bada,
Pakean alkar artzea.
Guk naiagatik ontasunean
Eziñ badegu iñola,
Bear danean ixuritzeko
Prest dago gure odola.

TALDEAN:

Oraiñ, lagunak, guazen itara,
Abuztu ona biltzera,
Joango giñaken bezela denok
Fueroakgatik illtzera.

(*Badijoaz kantatuaz, sarreran bezela:*)

—Bizi bitez Kantauri
Mendi burnidunak, etc.

(*Gelditzen dira Peru eta Iñazio.*)

PERU:

Iñazio, nik eskatzen dizut,
Adi zaidazu ondo ta bare.

IÑAZIO:

Entzuten nago, esan zaidazu,
Gauza minkatza baldin badare.

PERU:

Zuk Maritxuri nai diozula
Ikusitzen det, fiñ ta onradu,
Bañan zertako, berak zugana
Amoriorik ez baldin badu?
Baldiñ ezkondu ta emaztea
Badago penaz eta negarti,
Premirik gabe, doakabeak,
Zerate oraiñ, gero ta beti.

IÑAZIO: (*zeken*)

Beti!

PERU:

Orduan, maite badezu
Ona ta fiña dala jakiniñik,
Errukigarri, zertan biurtu?
Zere burua ala egiñik?

IÑAZIO: (*gozokiroago*)

Zaude, Perutxo, nik ondo dakit
Nere aitari aditurikan,
Ez dala Peru Txabolatxiki
Beziñ presturik eta onikan.

PERU:

Beti egin det dagokidana.

IÑAZIO:

Badakit, Peru, ta zuregana
Beti izango det aitormena,
Itzala eta begiramena.
Bañan, ezin det! Barka nazazu;
Maitatutzen det ainbesteraño,
Aingeru ori, sinistra zazu,
Nere burua erotzeraño
Nere izate guztia baño
Neurririk gabe, askoz geiago;
Nik zertarako nai det biziya
Maritxu gabe illtzen banago?

PATXIKO: (*Burrundaran sartuaz*)

Etxe-jaun, arrokeriz
Puztu ta betea,
Ikusten nazulako
Onen arlotea,
Iduritzen al zaizu
Arraie zikiña,
Anbat ni ez naizela
Maritxuren diña?

PERU:

Zaude nere semea,
Geldi, geldí, bertan.

IÑAZIO:

Sua baldin badago
Zure erraietan,
Txinparta gutxiago
Ez da nerietan.

PERU:

Geldi, Iñazio, geldí,
Zaute geldirik or.

IÑAZIO:

Ze geldí ta ze bizkor!
Beira gero neri!

(*Artzen du arri bat, Patxiko jotzeko asmoan.*)
(*Ontan, ixtillu bizian sartzen da tartean Maritxu.*)

MARITXU:

Zer egitera zuaz?
Patxiko illtzera!
Nik maitatzeagatik?
Erotu altzera?
Iduritzen al zaizu,
Patxiko illtzean,
Maritxuk ez dubela
Zañik biyotzean?
Andre euskaldunaren
Jatorriya izan,
Eta aztu al zaizu
Zure ama zein zan?
Gure amorioa
Jakín zazu dala
Itsasoa dan beziñ
Aundi ta zabala,
Alperrik da losintxan
Iñor ibiltzea,
Zergatik naigo degu
Goseak illtzea,
Ezeztatu baño len
Juramenturikan,
Eta nik Patxikori

Daukat egiñikan.
 Nola itz'eman nion,
 Maite detan bati,
 Beretzat izan nai det
 Beti, beti, beti.

IÑAZIO: *(Triste ta ixurti.)*

Nere amets ta irudipenak
 Bukatu dira betiko;
 Joan zaizkit poz ta alaitasunak
 Nere denbora guztiko;
 Baña ez dizuet, naiz miñez lertu,
 Ditzarik galeraziko;
 Elkarrentzako jaio ziñaten,
 Maritxu eta Patxiko.
 Euskaldun jator, prestu, nobleak
 Egiñik senar-emazte,
 Izan zazute nitzaz kupira!
 Miñ onek illko nau laiste!
 Baña nola, ez dezuten kulpik,
 Kezkarik gabe zuazte.
 Agur Patxiko, agur Maritxu,
 Doatsu bizi zaitetzte.

PERU:

Bejondaizula, ez nezakean
 Zugandik gutxigo uste.

IÑAZIO: *(joana?)*

Agur!!

*(Irditegikoak gelditzen dira
 izketa bizian baleude bezela.)*

*(Otan sentitzen dira,
 datorren baserritar talde baten oiartzunak.)*

DENAK:

Betoz gure fueroak,
 etc, etc...

BUKAERA